

درس

۳

واژه‌آرایی، واج‌آرایی

موضوع علم بدیع: یکی از بخش‌های موسیقی کلام است.

بدیع **لفظی** (موسیقی لفظی): واج‌آرایی، واژه‌آرایی، سجع، جناس، موازنه و ترصیع

معنوی: تضاد، تناقض، ایهام، اغراق و ...

تکرار واج یا واژه **در زبان عادی** پسندیده نیست.

در زبان ادبی بر جاذبه، کشش و گوش‌نوازی سخن می‌افزاید.

واج‌آرایی

تکرار یک واج (صامت یا مصوت) در سخن است؛ به گونه‌ای که بر موسیقی و تأثیر آن بیفزاید.

تکرار مصوت:

باز دارد پیاده را ز سبیل
ای بسا باغ و بهاران که خزان من و توست
هر کس که این ندارد حقاً که آن ندارد
همه نوری و سروری همه جودی و جزایی
مرغ گه طور تویی خسته به منقار مرا
شیرجوش و درع‌پوش و سخت‌کوش و کاردان

خواب نوشین بامدادِ رحیل
گو بهار دل و جان باش و خزان باش، آر نه
جان بی‌جمال جانان میل جهان ندارد
همه عزّی و جلالی همه علمی و یقینی
نور تویی سور تویی دولت منصور تویی
کینه‌توز و دیده‌دوز و خصم‌سوز و رزم‌ساز

قدما، تکرار مصوت «ـ» را «تابع اضافات» می‌نامیدند.

تکرار صامت:

باد خنک از جانب خوارزم وزان است
مهرورزی تو با ما شهره آفاق بود
ز وحشت خون عالم در دل صیاد می‌کردم
یکی زین چاه ظلمانی برون شو، تا جهان بینی
شکسته باد کسی کاین چنینمان می‌خواست
زمانه مرا پتگی ترگ تو کرد
که تا ز خال تو خاکم شود عبیرآمیز
خروش از خم چرخ چاچی بغاست
نماز خونین حماسه چهارده ساله مرا / وسعت وسیع کدام سجاده گسترده شد؟

خیزید و خیز آرید که هنگام خزان است
پیش از اینت بیش از این، اندیشه عشاق بود
نمی‌گردید اگر ذوق گرفتاری عنان‌گیرم
دلا تاکی در این زندان فریب این و آن بینی
دل‌شکسته‌تر از شیشه‌های شهر شماسست
مرا مادرم نام مرگ تو کرد
خیال خال تو با خود به خاک خواهیم برد
بر او راست خم کرد و چپ کرد راست
نماز خونین حماسه چهارده ساله مرا / وسعت وسیع کدام سجاده گسترده شد؟

نکته

اگر به موسیقی و آهنگی که از یک بیت برمی‌خیزد، دقت کنیم، درمی‌یابیم که **تکرار آگاهانه یک مصوت یا صامت** تا چه اندازه می‌تواند در **غنای**

موسیقی بیت مؤثر باشد و به **گوش‌نوازی** آن کمک کند.

واج‌آرایی **صامت‌ها** از **مصوت‌ها**، **محسوس‌تر** است.

در یک بیت، هم صامت و هم مصوّت می‌تواند به موسیقی آن بیفزاید؛ مثال:

ریاست به دست کسانی خطاست   که از دستشان دست‌ها بر خداست

در این بیت، صامت «س» هفت بار، مصوّت «آ» شش بار و صامت «ت» هفت بار تکرار شده است و به موسیقی بیت و گوش‌نوازی آن کمک کرده است. در شمردن واج‌ها، شکل گفتاری آن‌ها مهم است نه نوشتاری.

واژه‌آرایی (تکرار واژه)

به تکرار آگاهانه یک واژه، عبارت یا جمله که به موسیقی و آهنگ سخن بیفزاید، واژه‌آرایی می‌گویند. مثال:

پس هستی من ز هستی اوست ای دریغ، ای دریغ، ای دریغ با من بودی، مَنّت نمی‌دانستم رفتم چه من از میان، تو را دانستم ما را سری است با تو، که گر خلق روزگار گفتی ز خاک بیش‌ترند اهل عشق من خیال روی کسی در سر است هر کس را بدیدم حُسن را سرمست، می‌گفت آدمی در عالم خاکی نمی‌آید به دست	تا هستم و هست، دارمش دوست کانچنان ماهی نهان شد زیر میغ تا من بودی، مَنّت نمی‌دانستم با من بودی، مَنّت نمی‌دانستم دشمن شوند و سر برود، هم بر آن سریم از خاک بیش‌تر نه که از خاک کم‌تریم مرا خیال کسی کز خیال بیرون است بلایم من، بلایم من، بلایم عالمی دیگر ببايد ساخت وز نو آدمی
--	--

نکته

در نمونه‌های بالا، تکرار واژه یا واژگان بر تأثیر آهنگین بیت افزوده است. آن‌چه در تکرار اهمیّت دارد، جنبهٔ موسیقایی و آوایی سخن است نه شکل نوشتاری واژگان.

۳

پرسش‌های چهارگزینه‌ای درس ۹

۱۳۸. در کدام گزینه واج‌آرایی بیش‌تر از دیگر گزینه‌ها محسوس است؟

- ۱) با تمام دلم / تمام چهارده سالگی‌اش را در کفن پیچیدم
- ۲) در کوچهٔ قدیمی دو آبه / عطر آسمانی شهادت موج می‌خورد
- ۳) مظلوم کوچک من / با نان بیات شبانه / چاشت می‌کرد
- ۴) نماز خونین حماسهٔ چهارده ساله مرا / وسعت وسیع کدام سجّاده گسترده شد

۱۳۹. در کدام بیت، آرایهٔ «واج‌آرایی» ضعیف‌تر است؟

- ۱) بر او راست خم کرد و چپ کرد راست
- ۲) جان بی‌جمال جانان میل جهان ندارد
- ۳) زلف او دام است و خالش دانهٔ آن دام و من
- ۴) نه خلاف عهد کردم که حدیث جز تو گفتم

۱۴۰. در کدام گزینه، «نغمهٔ حروف» صامت‌ها ضعیف‌تر است؟

- ۱) خوابِ نوشین بامدادِ رحیل
- ۲) نه من ز بی‌عملی در جهان ملولم و بس
- ۳) در این سرای بی‌کسی، کسی به در نمی‌زند
- ۴) چه کند کز پی دوران نرود چون پرگار

- ۱) بساز دارد پیساده را ز سبیل
- ۲) ملالت علما هم ز علم بی‌عمل است
- ۳) به دشت پر ملال ما پرنده پر نمی‌زند
- ۴) هر که در دایرهٔ گردش ایّام افتاد

۱۴۱. در کدام گزینه، آرایه «واج آرایه» برجسته نیست؟

- ۱) زمین ز زلزله بر خود چنان نمی‌لرزد
- ۲) سر چشمه شاید گرفتن به بیل
- ۳) باران همه بر جای عرق می‌چکد از ابر
- ۴) خویشتن را خیر خواهی؟ خیرخواه خلق باش

۱۴۲. در کدام بیت، «واج آرایه» کم‌تر احساس می‌شود؟

- ۱) محبوسم و طالع است منحوسم
- ۲) مه روی تو، شب موی تو، گل بوی تو دارد
- ۳) پیش از اینت، بیش از این اندیشه عشاق بود
- ۴) از پی گم کردن بد مذهبان

۱۴۳. در کدام یک از گزینه‌های زیر، «واج آرایه» در مصوّت به گوش می‌رسد؟

- ۱) اوّل دفتر به نام ایزد دانا
- ۲) در هوای گل روی تو بود خواجه را
- ۳) هر راهرو که ره به حریم درش نبرد
- ۴) دلت به وصل گل ای بلبل صبا خوش باد

۱۴۴. شاعر در کدام بیت از آرایه «واج آرایه» بهره بیش تری برده است؟

- ۱) صبا به لطف بگو آن غزال رعنا را
- ۲) آن ابر دُرّ بار ز دریا که برآید
- ۳) رسم عاشق‌کشی و شیوه شهرآشوبی
- ۴) شب است و شاهد و شمع و شراب و شیرینی

۱۴۵. در کدام گزینه، هر دو واج صامت و مصوت باعث افزایش موسیقی کلام گردیده است؟

- ۱) اگرچه باده فرح‌بخش و باد گل بیز است
- ۲) به زایل نشسته است و گشته است مست
- ۳) گر آدمم به کوی تو چندان غریب نیست
- ۴) دو چشم شوخ تو بر هم زده خطا و حبش

۱۴۶. در کدام گزینه صامت و مصوت باعث افزایش موسیقی کلام شده است؟

- ۱) سرو چمان من چرا میل چمن نمی‌کند
- ۲) هزار آفرین باد بر تو ز ایزد
- ۳) به سر سبز تو ای سرو که گر خاک شوم
- ۴) دل به امید روی او همدم جان نمی‌شود

۱۴۷. در همهٔ گزینه‌ها یک نوع مصوت، بر موسیقی کلام افزوده است؛ به جز گزینهٔ .....

- ۱) خیزید و خز آرید که هنگام خزان است
- ۲) ز انگور و انجیر و نارنج و سیب
- ۳) ای برتر از خیال و قیاس و گمان و وهم
- ۴) به مال و بخت و جوانی و زور غزه مشو

۱۴۸. در همهٔ ابیات صامت و مصوت با هم بر غنای موسیقی بیت افزوده است؛ به جز گزینهٔ .....

- ۱) شوخی نرگس نگر که پیش تو بشکفت
- ۲) یاد یاران یار را میمون بود
- ۳) بیا و کشتی ما در شط شراب انداز
- ۴) خیال خال تو با خود به خاک خواهیم برد

که من ز جلوۀ آن شهسوار می‌لرزم
چو پُر شد نشاید گذشتن به پیل
پیداست که از روی لطیف تو حیا کرد
ز آن که هرگز بد نباشد نفس نیک‌اندیش را

غمخوارم و اختر است خونخوارم
گلزار جهان خرمی از روی تو دارد
مهرورزی تو با ما شهرهٔ آفاق بود
در دل تو روز و شب اندیشه‌هاست

صانع پروردگار حیّ توانا
هم‌نفس بلبل شب‌خیز خوش‌الحان همه شب
مسکین برید وادی و ره در حرم نداشت
که در چمن همه گل بانگ عاشقانهٔ توست

که سر به کوه و بیابان تو داده‌ای ما را
پر کرده ز دُرّ و درم و دانه دهان را
جامه‌ای بود که بر قامت او دوخته بود
غنیمت است چنین شب که دوستان بینی

به بانگ چنگ مخور می که محتسب تیز است
نگیرد کس از مست، چیزی به دست
چون من در آن دیار هزاران غریب هست
به چین زلف تو ماچین و هند داده خراج

همدم گل نمی‌شود، یاد سمن نمی‌کند
که تو درخور آفرین و ثنایی
ناز از سر بنه و سایه بر این خاک انداز
جان به هوای کوی او خدمت تن نمی‌کند

باد خنک از جانب خوارزم وزان است
ز نار و ترنج و به دل‌فریب
وز هرچه گفته‌اند و شنیدیم و خوانده‌ایم
که ناتوانی در پنجهٔ قضا و قدر

چشم دریده ادب نگاه ندارد
خاصه کان لیلی و این مجنون بود
خروش و ولوله در جان شیخ و شاب انداز
که تا ز خال تو خاکم شود عبیرآمیز

۱۴۹. در کدام بیت «واج آرایی» در مصوّت بلند، بیش تر به گوش می‌رسد؟

- ۱) چشمم از آینه‌داران خط و خالش باد
  - ۲) خواب بیداران بیستی وانگه از نقش خیال
  - ۳) ای ساربان، آهسته رو کارم جانم می‌رود
  - ۴) بیا و کشتی ما در شط شراب انداز
- لبم از بوسه‌ریایان بر و دوشش باد
تهمتی بر شبروان خیل خواب انداختی
وان دل که با خود داشتیم با دلستانم می‌رود
خروش و ولوله در جان شیخ و شاب انداز

۱۵۰. آرایه «نغمه حروف» در کدام یک از ابیات زیر، محسوس تر است؟

- ۱) بر آستانه تسلیم سر بنه حافظ
  - ۲) تابد فروغ مهر و مه از قطره‌های اشک
  - ۳) حافظ از باد خزان در چمن دهر مرنج
  - ۴) دولت آن است که بی خون دل آید به کنار
- که گر ستیزه کنی روزگار بستیزد
باران صبحگاه ندارد صفای اشک
فکر معقول بفرما، گل بی‌خار کجاست
ورنه با سعی و عمل باغ جنان این همه نیست

۱۵۱. در کدام یک از گزینه‌ها، شاعر از مصوّت بلند «ی» بیش تر استفاده کرده است؟

- ۱) همینت بسنده است اگر بشنوی
  - ۲) هنگام تنگدستی در عیش کوش و مستی
  - ۳) کامجویی غیر ناکامی ندارد حاصلی
  - ۴) در این بازار اگر سودی است با درویش خرسند است
- که گر خار کاری، سمن نَدروی
کاین کیمیای هستی قارون کند گدا را
در کف گلچین ز گلشن، خار می‌ماند به جا
خدایا، مُنعمم گردان به درویشی و خرسندی

۱۵۲. در کدام یک از گزینه‌های زیر، مصوّتی متفاوت با بقیه گزینه‌ها در افزایش موسیقی کلام مؤثر بوده است؟

- ۱) جانم ملول گشت ز فرعون و ظلم او
  - ۲) ابر و باد و مه و خورشید و فلک در کارند
  - ۳) دلبر که جان فرسود از او، کام دلم نگشود از او
  - ۴) من مانده‌ام مهجور از او، بیچاره و رنجور از او
- آن نور روی موسی عمرانم آرزوست
تا تو نانی به کف آری و به غفلت نخوری
نومید نتوان بود از او، باشد که دلداری کند
گویی که نیشی دور از او، در استخوانم می‌رود

۱۵۳. در کدام گزینه، واج آرایی مصوّت کوتاه، برجستگی بیش تری دارد؟

- ۱) طیب درد دلم بودی و رفیق شفیق
  - ۲) شهسوار کلّ عالم، تک‌سوار ملک دین
  - ۳) دست من دامن پرچین گل اندامش باد
  - ۴) صدای ناله دل را شنیدم این چنین می‌گفت:
- چگونه درد دلم را دوا کنم پدرم
نام زیباییت بنازم از همه زیبا، علی
با چنین ذکر از امروز به فردا هستم
«مرا از سینه بیرون کن که حفظ آبرو کردم»

۱۵۴. به کمک واج آرایی، همه بیت‌ها تداعی‌کننده نکته‌ای هستند که در کمانگ روبه‌روی آن آمده است، به جز .....

- ۱) خیال خال تو با خود به خاک خواهیم برد
  - ۲) دلبر برفت و دلشدگان را خبر نکرد
  - ۳) چه کند کز پی دوران نرود چون پرگار
  - ۴) به گوش هوش نبوش از من به عشرت کوش
- که تا ز خال تو خاکم شود عبیرآمیز (نفس‌های آخر)
یاد حریف شهر و رفیق سفر نکرد (روانی و حرکت)
هر که در دایره گردش ایّام افتاد (حرکت گذشت ایّام)
که این سخن سحر از هاتمم به گوش آمد (احساس خشم)

۱۵۵. واج آرایی در بیت زیر، بیش تر تداعی‌کننده کدام یک از موارد است؟

- «ستون کرد چپ را و خم کرد راست
- ۱) جنگ و تهاجم   ۲) شدت کشیدن زه کمان   ۳) خشم و عصبانیت   ۴) شدت ضربه زدن
- خروش از خم چرخ چاپی بخاست

۱۵۶. در کدام گزینه، شاعر تلاش دارد با بهره گرفتن از آرایه «واج آرایی» غم و اندوهش را در نظر مخاطب مجسم سازد؟

- ۱) بیا که درد من از هفت آسمان بگذشت
  - ۲) هر دم تو را به گوشه دل یاد می‌کنم
  - ۳) چنان مستم نموده نکهت دوشینه یارم
  - ۴) هجران کشیده را به تماشا چه حاجت است
- سرشک دیده‌ام از موج بی‌کران بگذشت
چون نی، نوا و ناله و فریاد می‌کنم
نمی‌دانم چه سان شب را دلم تا صبح پیموده
زنجیر دور گردن عاشق محبت است

۱۵۷. در کدام بیت، آرایه تکرار به کار نرفته است؟

- ۱) یاری که برنجد ز جفا، یار نگویم
- ۲) ای یار شبی که بی‌رخت بگذارم
- ۳) اگر روزی دو صد بارت بویتم
- ۴) صد بار فزون چاکر درگاه خودم خواند

۱۵۸. در کدام گزینه، آرایه تکرار (واژه‌آرایی) به کار نرفته است؟

- ۱) چه نماز باشد آن را که تو در خیال باشی
- ۲) خداوندان دانش نیک دانند
- ۳) شکر لب جوانی نی آموختی
- ۴) ای چشم تو دل‌فریب و جادو

۱۵۹. در همه گزینه‌ها، به‌جز گزینه ..... «واژه‌آرایی» به کار رفته است.

- ۱) خیال روی کسی در سر است هر کس را
- ۲) گل، آن جهانی است ننگجد در این جهان
- ۳) چون شمع نکوروی در رهگذر باد است
- ۴) روی جانان طلبی آینه را قابل ساز

۱۶۰. در کدام بیت، آرایه «واژه‌آرایی» به کار رفته است؟

- ۱) به یاد لعل تو و چشم مسست می‌گونت
- ۲) به مژگان سیه کردی هزاران رخنه در دینم
- ۳) بنگر و امروز بین کز آن کیان است
- ۴) گفتمش باید بری نامم زیاد

۱۶۱. همه گزینه‌ها، دارای آرایه «واژه‌آرایی» است؛ به‌جز گزینه .....

- ۱) مرا بسود و فروریخت هر چه دندان بود
- ۲) میل من سوی وصال و قصد او سوی فراق
- ۳) خوبان پارسی‌گو بخشندگان عمرند
- ۴) روز بهار است خیز تا به تماشا رویم

۱۶۲. در همه گزینه‌ها، به‌جز گزینه ..... از «واژه‌آرایی» استفاده شده است.

- ۱) سپید شد چو درخت شکوفه‌دار سرم
- ۲) ما مهر مهر یار، به دل بر نهاده‌ایم
- ۳) مژه تیری و ابروان چو کمان
- ۴) حدیث دل حدیثی بس شگفت است

۱۶۳. در کدام بیت، آرایه «تکرار» به کار نرفته است؟

- ۱) در دل همیشه قال و مقال است و درد دل
- ۲) ما اهل دل و اهل صفا اهل کمالیم
- ۳) قسم به لاله نعمان و شعر نعمانی
- ۴) حکایتی ز دهانت به گوش جان من آمد

۱۶۴. در همه ابیات، واژه‌آرایی سبب زینت کلام شده است؛ به‌جز .....

- ۱) کند خلقی دعای صبر و عاشق
- ۲) تو چه دانی که ز جعد و کله و چشم و لب
- ۳) به عهد عدل ملک این قدر همی دانم
- ۴) بر سر بازار جانبازان کمان آویختم

مردی که بترسد ز بلا، مرد ندانم
 پروین بود از غم تو آن شب یارم
 همی مشتاق بار دیگرستم
 با این همه در خدمت او بار ندارم

تو صنم نمی‌گذاری که مرا نماز باشد
 که مدهوشان خداوندان هوش‌اند
 که دل‌ها بر آتش چونی سوختی
 در چشم تو خیره چشم آهو

مرا خیال کسی کز خیال بیرون است
 در عالم خیال چه گنجد، خیال گل
 طرف هنری بر بند از شمع نکورویی
 ورنه هرگز گل و نسرين ندمد ز آهن و روی

ز جام غم می لعلی که می‌خورم خون است
 بیا کز چشم بیمارت هزاران درد برچینم
 ملک که دی و پریز از آن کیان بود
 گفت آری می‌برم نامت زیاد

نبود دندان لابل چراغ تابان بود
 ترک کام خود گرفتم تا بر آید کام دوست
 ساقی بده بشارت رندان پارسا را
 تکیه بر ایام نیست تا دگر آید بهار

وز این درخت همین میوه غم است بزم
 شد سکه سعادت و دولت به نام ما
 پس تو تیر و کمان چه خواهی کرد؟
 که در عالم حدیثش در گرفته است

با یاد تو مدام رود گفت‌وگوی من
 بر اهل ریا، عاقل و فرزانه نگوییم
 به روی صحن چمن، جاودانه خواهد ماند
 دگر نصیحت مردم حکایت است به گوشم

ز کین عاشقان آمین نگویند
 که چه پر آب دو چشمیم و پر آتش جگریم
 که ملک دل نسزد از تطاول تو خراب
 دست غیرت بشکنم هر کس کمانم می‌کشد

- ۱۶۵.** در کدام گزینه، هر دو آرایه «واج آرایه» و «واژه آرایه» با هم احساس نمی‌شود؟
- خویشستن را خیرخواهی؟ خیرخواه خلق باش
  - بی‌دلی در همه احوال خدا با او بود
  - چند پرسوی ز من چیستم من
  - سرو را بین بر سماع بلبلان صبح‌خیز
- ۱۶۶.** در کدام گزینه، هر دو آرایه «واج آرایه» و «واژه آرایه» با هم دیده نمی‌شود؟
- موج مرداب گل اندوده گندیده نفس
  - بار بی‌اندازه دارم بر دل از سودای عشقت
  - خواب بیداران ببستی وانگه از نقش خیال
  - لبخند تو خلاصه خوبی‌هاست
- ۱۶۷.** واج آرایه کدام بیت، کم‌تر حس می‌شود؟
- ای در حرم جاه تو امنی که نیاید
  - شکسته خامه آذر گسسته نامه قسطا
  - دوشینه چون کشید شه زنگ لشکرا
  - ازین قبل که به بر بینمت سلیح نبرد
- ۱۶۸.** در کدام بیت، واج آرایه برای تأکید بر واژه «مرگ» به کار رفته است؟
- مرا مرگ نامی‌تر از سرزنش
  - مرا مرگ خوشتر به نام بلند
  - مرا مادرم نام مرگ تو کرد
  - به نام نکو گر بمیرم رواست
- ۱۶۹.** در همه ابیات، به جز گزینه ..... شاعر با بهره‌وری از واج آرایه «بر حتمی بودن مرگ» تأکید دارد.
- مگر مرگ کز مرگ خود چاره نیست
  - چه خواهد بدن مرگ فرجام کار
  - دگر گفت کز مرگ چون تو نرسد
  - تو گفستی که بگریزم از چنگ مرگ
- ۱۷۰.** واج آرایه مصوّت کوتاه در همه ابیات محسوس است؛ به جز .....
- پای بند گره طرّه طرّار توایم
  - هیچ‌کس را غم ما نیست که غمخوار توایم
  - سر سودای تو را نقش سویدا کرده‌ایم
  - هیچ بویی می‌بری کامشب چه سودا کرده‌ایم
- ۱۷۱.** کدام بیت با بیت زیر قرابت مفهومی بیش‌تری دارد؟
- «عمر ما را مهلت امروز و فردای تو نیست
- چرخ نگذارد که در مقصود تو مهلت رود
  - پنج روزی که در این مرحله مهلت داری
  - این یک دو دم که مهلت دیدار ممکن است
  - هر که بر روی زمین مهلت عیشی دارد
- ۱۷۲.** همه ابیات به جز بیت گزینه ..... با رباعی زیر تناسب مفهومی دارد.
- تا من بودی، منت نمی‌دانستم
با من بودی، منت نمی‌دانستم»
- تن از دیدار جان مانع شود چشم جهان بین را
  - جان و دل و تن حجاب ره بود کنون
  - با تو گستاختی است گفتن ترک بدخوبی نمای
  - به رسم عاشق اول ترک خود کرد
- زان که هرگز بد نباشد نفس نیکانندیش را
او نمی‌دیدش و از دور خدایا می‌کرد
نیستم نیستم نیستم من
هم چو سرمستان به بستان، پای‌کوب و دست‌زن
- سینه بر سینه شب سوخته و دریا شده است
آخر ای بی‌رحم باری از دلی برگیر، باری
تهمتی بر شبروان خیل خواب انداختی
لختی بخند، خنده گل زیباست
- از بویۀ او خواب خوش آهوی حرم را
چه خامه خامۀ خسرو چه نامه نامه دارا
سلطان روم را ز سر افتاد افسرا
گمان برم که خلف مر تویی نریمان را
- به هر جای بیغاره بدکنش
ازین زیستن با هراس و گزند
زمانه مرا پتک ترک تو کرد
مرا نام باید که تن مرگ راست
- وزین بدتر از بخت پتیاره نیست
چه در بزم مردن چه در کارزار
به بیشی سزد گر نیازیم دست
چو باد خزان آمد از شاخ برگ
- مدتی شد که درین شهر گرفتار توایم
تو به غم خوردن ما شادی و از دشمن دوست
تا سواد خط مشکین تو بر مه دیده‌ایم
با شکنج زلف مشک آسای عنبر سای تو
- من که یک امروز مهمان توأم، فردا چرا؟
بخت نپسندد که باشی مدّتی در انتظار
خوش بیاسای زمانی که زمان این همه نیست
دریاب کار ما که نه پیداست کار عمر
ای بسا روز که در زیر زمین خواهد بود
- تا من بودی، منت نمی‌دانستم
با من بودی، منت نمی‌دانستم»
- حجاب تن چو برداری، جمال جان عیان بینی
تن دل شد و دل جان شد و جان جانان گشت
با دل خود گفته‌ایم آینه را بی‌زنگ ساز
وز آن پس ره سوی آن سرو قد کرد

۱۳۹) بررسی سایر گزینه‌ها: (۱) صامت «خ» ۵ بار و صامت «ج» ۴ بار (۲) صامت «ج» ۴ بار و مصوّت بلند «ا» ۱۰ بار (۳) صامت «د» ۹ بار و مصوّت بلند «ا» ۸ بار

۱۴۰) صامت «د» ۵ بار

بررسی سایر گزینه‌ها: (۲) صامت «ل» ۸ بار (۳) صامت «ر» ۶ بار (۴) صامت «ر» ۸ بار و «د» ۷ بار

۱۴۱) اگر چه در این بیت شاعر از صامت «ر» ۵ بار بهره برده است اما این تکرار چندان محسوس و گوش‌نواز نیست.

بررسی سایر گزینه‌ها: (۱) صامت «ز» ۷ بار (۲) صامت «ش» ۵ بار (۴) صامت «خ» ۶ بار

۱۴۲) (۴) صامت «د» ۵ بار، بررسی سایر گزینه‌ها: (۱) صامت «م» ۷ بار، صامت «س» ۴ بار، صامت «خ» ۴ بار (۲) صامت «ت» ۴ بار مصوّت بلند «و» ۴ بار مصوّت کوتاه «ئ» ۷ بار (۳) صامت «ش» ۵ بار مصوّت بلند «ای» ۶ بار

۱۴۳) تکرار مصوّت «ی» ۹ بار

۱۴۴) در این بیت واج‌آرایی «د» و «ر» در هر دو مصراع دیده می‌شود. در گزینه (۴) شاعر از صامت «ش» بهره گرفته است.

۱۴۵) مصوّت کوتاه «ت» ۱۱ بار و صامت «س» ۷ بار

۱۴۶) صامت «ج» ۳ بار، صامت «ن» ۹ بار، صامت «م» ۱۰ بار مصوت کوتاه «ی» ۵ بار

۱۴۷) در گزینه (۱) مصوّت بلند «آ» (۷ بار) و در سایر گزینه‌ها مصوت کوتاه «ئ» موجب افزایش موسیقی کلام شده‌اند. بررسی سایر گزینه‌ها: (۲) مصوّت «ئ» ۶ بار (۳) مصوّت «ئ» ۵ بار (۴) مصوّت «ئ» ۵ بار در گزینه (۱) صامت «ش» محسوس است.

بررسی سایر گزینه‌ها: (۲) مصوّت «آ» ۷ بار و صامت «ی» ۵ بار

(۳) مصوّت «آ» ۷ بار و صامت «ش» ۶ بار

(۴) مصوّت «آ» ۹ بار و صامت «خ» ۷ بار

۱۴۹) مصوّت بلند «آ» ۱۱ بار، بررسی سایر گزینه‌ها: (۱) ۸ بار (۲) ۸ بار (۴) ۷ بار

۱۵۰) تکرار صامت «س» ۵ بار، بررسی سایر گزینه‌ها: (۲) تکرار مصوّت «آ» ۷ بار (۳) تکرار مصوّت «ت» ۱۰ بار (۴) تکرار مصوّت «آ» ۶ بار **توجه:** «واج‌آرایی صامت از واج‌آرایی مصوّت محسوس‌تر است.»

۱۵۱) مصوّت «ای» ۶ بار، بررسی سایر گزینه‌ها: (۱) ۴ بار (۳) ۵ بار (۴) ۶ بار

۱۵۲) در گزینه (۲) مصوّت کوتاه «ت» و در سایر گزینه‌ها مصوّت بلند «و» در افزایش موسیقی کلام مؤثر بوده‌اند. بررسی سایر گزینه‌ها: (۱) مصوّت بلند «و» ۶ بار (۳) مصوّت بلند «و» ۶ بار (۴) مصوّت بلند «و» ۷ بار در این گزینه، مصوّت «ی» ۹ بار و مصوّت کوتاه «ت» ۱۱ بار تکرار شده است.

۱۵۴) واج‌آرایی صامت «ش» احساس شادی را به خواننده منتقل می‌کند.

بررسی سایر گزینه‌ها: (۱) شاعر با تکرار صامت «خ» یادآور گرفتگی (خس‌خس) کسی است که به سختی نفس می‌کشد.

(۲) واج «ر» بیانگر روانی و حرکت است. شاعر با تکرار واج «ر» رفتن دلبر را به ذهن تداعی کرده است.

(۳) شاعر با تکرار واج «ر» حرکت و رفتن گذشت ایام را به ذهن شنونده القا می‌کند و با تکرار واج‌های «گ» و «د» گردی و دوران روزگاران را به تصویر کشیده است.

۱۱۲۴) مفهوم این گزینه، نفی کسانی که ادعای عاشقی می‌کنند؛ زیرا عاشق واقعی زهر را از دست معشوق شربت می‌پندارد.

۱۱۲۵) مفهوم مشترک ابیات، تحمل سرزنش رقیبان و مدعیان است. بیت چهارم از شیرینی درد عشق می‌گوید.

۱۱۲۶) مفهوم بیت سؤال و گزینه (۴) این است که با وجود معشوق نباید به غیر پرداخت.

مفهوم سایر گزینه‌ها: (۱) شرح غم دوری از معشوق بی‌پایان است. (۲) عشق در دل و جان نقش بسته و با طوفان حوادث از بین نمی‌رود. (۳) عاشق صادق بر سر پیمان و عهد خود است.

۱۱۲۷) مفهوم گزینه (۱): نیکی و بدی در ذات انسان‌ها سرشته شده است. مفهوم ابیات سؤال و سایر گزینه‌ها: نیک و بد پایدار نیست و باید نیکی از انسان به یادگار بماند.

۱۱۲۸) مفهوم بیت سؤال و گزینه (۴) به ناپایداری دنیا و کوچ کردن از آن اشاره دارد. مفهوم سایر گزینه‌ها: (۱) دم غنیمت شمردن (۲) رسیدن به وصال معشوق و سرمستی از دیدار یار. (۳) گذشتن از تعلّقات دنیایی برای رسیدن به حقیقت (معشوق ازلی)

۱۱۲۹) این بیت، به دل‌بستگی و علاقه عاشق غیرحقیقی به دنیا اشاره دارد و عدم شایستگی او را برای رسیدن به حقیقت بیان می‌کند. بیت سؤال و سایر گزینه‌ها، به این نکته اشاره دارد که حال عاشق را تنها عاشق می‌فهمد.

۱۱۳۰) در بیت سوم، شاعر از ساربان می‌خواهد مانع حرکت کاروان شود، زیرا اشک او همه جا را فراگرفته است و شتران نمی‌توانند راه بروند. در حقیقت، شاعر سعی در تصویرسازی اشک خود دارد اما در گزینه‌های دیگر، شاعر خواهان کندی حرکت شتران است زیرا می‌خواهد یار خود را بیش‌تر ببیند. در حقیقت سختی هجران به تصویر کشیده می‌شود.

۱۱۳۱) مفهوم مشترک بیت سؤال و گزینه (۲) پایداری عاشق در عشق‌ورزی، مفهوم سایر ابیات: (۱) پاک‌بازی و جان‌فشانی عاشقان (۳) تشنه وصل بودن و تحمل سختی‌ها (۴) شور و وجد عاشقانه

۱۱۳۲) مفهوم بیت گزینه (۱): کسی که عاشق نیست، زنده نیست و مرگ عاشقان زندگی جاودانی است (چون نزد خدا می‌روند). مفهوم بیت سؤال و سایر گزینه‌ها: جان‌مردۀ انسان با عشق زنده می‌شود.

۱۱۳۳) مفهوم کلی بیت سؤال و گزینه (۳): مستی شرط وصال است.

مفهوم سایر گزینه‌ها: (۱) جست‌وجو و یادآوری یاران از دست رفته (۲) عشق موجب سرمستی می‌شود (راهکار حل مشکلات، مستی است). (۴) طلب مستی

۱۱۳۴) صورت سؤال و گزینه (۴) به فَرَج بعد از شدت و تلمیح به آیه «إِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا» اشاره دارند و تحمل‌پذیری عاشق را در ره معشوق الزامی می‌دانند تا به روشنایی و خوشی برسند.

مفهوم سایر گزینه‌ها: به فراق، ناکامی و رنج و گرفتاری عاشق اشاره شده است.

۱۱۳۵) حس بی‌زاری در ابیات: (ب) بی‌زاری از زیبایی‌های ظاهری دنیا (پ) بی‌زاری از آسمان و دنیا (ث، ج) بی‌زاری از دنیا

۱۱۳۶) «هم» در صورت سؤال و در این گزینه، در معنی «نیز» آمده است. بررسی سایر گزینه‌ها: (۱) در معنی: یکدیگر (۲) در معنی: روی هم (۴) در معنی: به هم پیوستن، متصل شدن

۱۱۳۷) مفهوم گزینه (۴): تسلیم نشدن و پویایی؛ مفهوم بیت سؤال و سایر گزینه‌ها: ترک تعلّقات و آزادگی

۱۱۳۸) واج‌آرایی صامت «س» (۶ بار) از بقیه محسوس‌تر است.